

МОНГОЛ УЛСЫН ЭКСПОРТЫН БҮТЦИЙГ ӨӨРЧЛӨХ АРГА ЗАМ

Д.Моломжамц*, Э.Ундармаа**

Хураангуй: Монгол улсын эдийн засагт оруулж буй нийт хөрөнгө оруулалтын хэмжээ зах зээлд шилжсэн сүүлийн 30 гаруй жилд олон дахин нэмэгдсэнийг статистикийн тоо баримт харуулж байна. Гэтэл манай ард түмний аж амьдрал ядуу, эдийн засгийн хөгжлийн түвшин доогуур хэвээр, өнөөг хүртэл эдийн засгийн оновчтой бүтэц бүрэлдээгүй, орчин үеийн техник технологи бүхий жижиг дунд үйлдвэрлэл бараг хөгжөөгүй, экспортод уул уурхай, хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд зонхилсон хэвээр байна. Иймээс жил ирэх тутам өсөн нэмэгдэж буй төсвийн орлогын эх үүсвэрийг Монгол орны өвөрмөц онцлог, байгаль цаг уурын шинэ нөхцөл байдал, дэлхийн шинжлэх ухаан-техникийн дэвшлийг харгалзсан эдийн засгийн салбарыг хөгжүүлэх, ийм салбарт хамаарах орчин үеийн техник технологи бүхий жижиг дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд чиглүүлэх шаардлагатай байна.

Түлхүүр үгс: инноваци, хөрөнгө оруулалт, экспорт, эдийн засгийн бүтэц

Abstract: Even investment amount has been increased by such many times, for last 30 years since 1990, ratio of exploring and mining industry is kept being dominant in the Mongolian total industrial sector, ratio of processing plants is generally in minimizing direction, and ratio of power, thermo and water supply industry is almost being stable. By other words, can say, there almost has not been a positive change in the economic structure of our country for above period.

It means that investment amount for establishing small and medium sized enterprises with modern techniques and technologies, new job creating, by other words the investment for processing plants are being insufficient.

Keywords: innovation, investment, export, economic structure

* molomjamts0112@yahoo.co.jp

** undarmaa.enhee@yahoo.com

Монгол улсын нийт хөрөнгө оруулалтын хэмжээ тус улс зах зээлд шилжсэн сүүлийн 30 — аад жилд олон дахин нэмэгдэж 1990 онд 3.4 тэрбум төгрөг байсан бол 2010 онд 3370.7 тэрбум төгрөг, 2017 онд 10337.4 тэрбум төгрөг болж тус тус нэмэгдсэн байна. Статистикийн энэхүү тоо мэдээ нь оны үнээр илэрхийлэгдсэнтэй уялдан түүнд төгрөгийн ханшны өөрчлөлт ихээхэн нөлөөлсөн нь тодорхой хэдий ч хөрөнгө оруулалтын хэмжээ зах зээлийн шилжилтийн эхэн үеийн эдийн засгийн хүндрэл бэрхшээлтэй үеэс эдийн засаг тогтворжиж, улмаар өсөлт ажиглагдсан сүүлийн жилүүдэд олон дахин нэмэгдсэнийг харуулж байна.

Дээрх хугацаанд хөрөнгө оруулалтын хэмжээ ингэж олон дахин нэмэгдсэн байхад манай улсын аж үйлдвэрийн нийт үйлдвэрлэлийн салбарын бүтцэд уул уурхай, олборлох үйлдвэрийн хувийн жин давамгайлсан хэвээр, боловсруулах үйлдвэрийн болон цахилгаан дулааны эрчим хүч үйлдвэрлэл, усан хангамжийн хувийн жин ерөнхийдөө буурах хандлагатай байна. Өөрөөр хэлбэл дээрх хугацаанд манай улсын эдийн засгийн бүтцэд эерэг өөрчлөлт бараг гараагүй гэж хэлж болно. (Хүснэгт 1)

Хүснэгт 1. Аж үйлдвэрийн нийт үйлдвэрлэлийн салбарын бүтэц, оны үнээр

Үзүүлэлт	1990	1995	2000	2005	2010	2018/09
Аж үйлдвэрийн нийт үйлдвэрлэл	100	100	100	100	100	100
Уул уурхай, олборлох үйлдвэр	16.1	51.4	51.7	66.8	67.6	73.2
Боловсруулах үйлдвэр	71.8	34.4	32.4	20.5	19.2	21.7
Цахилгаан, дулааны эрчим хүч үйлдвэрлэл, усан хангамж	12.1	14.3	15.9	12.8	13.2	5.1

Эх сурвалж: Монгол улсын статистикийн эмхтгэл,
статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан

Энэ нь орчин үеийн техник технологи бүхий жижиг, дунд үйлдвэрүүдийг байгуулж, ажлын байрыг шинээр буй болгох, өөрөөр хэлбэл боловсруулах үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд зориулсан хөрөнгө оруулалтын хэмжээ хангалтгүй байгааг харуулж байна.

Төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн үед Монгол улс боловсруулах үйлдвэрийн салбарыг хөгжүүлэхэд ихээхэн анхаарч байсан. Тэр үед ялангуяа малын гаралтай түүхий эдийг боловсруулах үйлдвэрүүдийг олноор байгуулсан нь дэвшилттэй байсан хэдий ч тэдгээрийн цөөнгүй хэсгийг “хүчээр” (тэр үед алдагдалтай ажиллаж байсан зарим үйлдвэрт салбарын хэмжээнд ашигтай ажиллаж байсан үйлдвэрийн ашгаас тэгшитгэн хуваарилаж, улмаар улсаас татаас олгох замаар алдагдлыг нь нөхөн ажиллуулж байв) ажиллуулж байсантай холбоотойгоор зах зээлийн эхэн үед буюу 1990 онд нийт аж үйлдвэрийн салбарт

эзлэх боловсруулах үйлдвэрийн хувийн жин өндөр байсан. Харин үүний дараа өмч хувьчлал явагдаж боловсруулах үйлдвэрүүд хувьд шилжсэнээр зах зээлийн зарчмаар зарим нь дампуурч, хөрөнгө санхүүгийн хүндрэл бэрхшээл, түүхий эд, ажиллах хүчний хомсдолтой байдал зэрэг шалтгаанаар ихэнх үйлдвэрүүд үүд хаалгаа барьсанаар аж үйлдвэрийн салбарт уул уурхай, олборлох үйлдвэрийн хувийн жин давамгайлж эхэлсэн. Энэ байдал сүүлийн жилүүдэд “Оюу толгой”, “Таван толгой” зэрэг уул уурхайн том ордуудыг ашиглаж эхэлсэнтэй уялдан цаашид ч үргэлжлэх төлөвтэй байна.

Харин уул уурхайн эдгээр томоохон төслүүдээс Монгол улсын төсөвт орж ирж байгаа их хэмжээний санхүүгийн эх үүсвэрийг ард түмэнд бэлэн мөнгө тараах хэлбэрээр үр ашиггүй зарцуулах бус улс орны эдийн засгийн чадавхийг нэмэгдүүлэх, түүхий эдийг боловсруулж эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх орчин үеийн жижиг дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж экспортыг нэмэгдүүлэхэд зориулах шаардлагатай байна.

1990 оноос хойш сүүлийн 30—аад жилд Монгол улсын экспортод гаргаж буй гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүний нийт экспортын дүнд эзэлж буй хувийн жин, бүтцэд мөн дорвитой өөрчлөлт ороогүй байгаа нь эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлт ихээхэн удаашралтай байгааг харуулж байна. (Хүснэгт 2)

Хүснэгт 2. Монгол улсын экспортод гаргаж буй ТОП-5 нэр төрлийн бүтээгдэхүүн (1990-2018)

1990 (1992)			1995		
Нэр төрөл		%	Нэр төрөл		%
1.	Эрдэс бүтээгдэхүүн	50.2	1.	Эрдэс бүтээгдэхүүн	65.5
2.	Нэхмэл, нэхмэл бүтээгдэхүүн	21.4	2.	Нэхмэл, нэхмэл бүтээгдэхүүн	17.1
3.	Түүхий болон боловсруулсан арьс, шир, ангийн үс, эдгээрээр хийсэн эдлэл	8.6	3.	Түүхий болон боловсруулсан арьс, шир, ангийн үс, эдгээрээр хийсэн эдлэл	5.0
4.	Мал амьтад, тэдгээрээс гаралтай бүтээгдэхүүн	5.7	4.	Үндсэн төмөрлөг, түүгээр хийсэн бүтээгдэхүүн	3.6
5.	Ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүн	4.2	5.	Мал амьтад, тэдгээрээс гаралтай бүтээгдэхүүн	2.2

2000			2005		
Нэр төрөл		%	Нэр төрөл		%
1.	Нэхмэл, нэхмэл бүтээгдэхүүн	35.9	1.	Эрдэс бүтээгдэхүүн	42.7
2.	Эрдэс бүтээгдэхүүн	35.2	2.	Үнэт, хагас үнэт чулуу, металл гоёлын зүйлс	31.1
3.	Үнэт, хагас үнэт чулуу, металл гоёлын зүйлс	14.1	3.	Нэхмэл, нэхмэл бүтээгдэхүүн	18.0

4.	Түүхий болон боловсруулсан арьс, шир, ангийн үс, эдгээрээр хийсэн эдлэл	7.9	4.	Түүхий болон боловсруулсан арьс, шир, ангийн үс, эдгээрээр хийсэн эдлэл	2.9
5.	Мал амьтад, тэдгээрээс гаралтай бүтээгдэхүүн	4.3	5.	Мал амьтад, тэдгээрээс гаралтай бүтээгдэхүүн	1.8
2010			2018/08		
Нэр төрөл		%	Нэр төрөл		%
1.	Эрдэс бүтээгдэхүүн	80.8	1.	Эрдэс бүтээгдэхүүн	85.3
2.	Нэхмэл, нэхмэл бүтээгдэхүүн	7.5	2.	Нэхмэл, нэхмэл бүтээгдэхүүн	7.0
3.	Үнэт, хагас үнэт чулуу, металл гоёлын зүйлс	6.1	3.	Үнэт, хагас үнэт чулуу, металл гоёлын зүйлс	3.1
4.	Мал амьтад, тэдгээрээс гаралтай бүтээгдэхүүн	2.4	4.	Үндсэн төмөрлөг, түүгээр хийсэн бүтээгдэхүүн	1.4
5.	Түүхий болон боловсруулсан арьс, шир, ангийн үс, эдгээрээр хийсэн эдлэл	1.1	5.	Ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүн	0.9

Эх сурвалж: Монгол улсын статистикийн эмхтгэл,
статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан

Тухайлбал дээрх хугацаанд манай улсын экспортод хамгийн их хувийн жин эзэлж байгаа 5 нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг авч үзэхэд Эрдэс бүтээгдэхүүн; Нэхмэл, нэхмэл бүтээгдэхүүн; Түүхий болон боловсруулсан арьс, шир, ангийн үс, эдгээрээр хийсэн эдлэл; Мал амьтад, тэдгээрээс гаралтай бүтээгдэхүүн гэсэн 4 нэр төрлийн бүтээгдэхүүн тогтмол өндөр хувийн жин эзэлсээр иржээ. Дээрх хугацаанд экспортын гол 5 нэр төрлийн бүтээгдэхүүнд бага зэргийн өөрчлөлт орсон байна. Тухайлбал, 1990 онд ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүн, 1995 онд үндсэн төмөрлөг зэрэг бүтээгдэхүүн эхний 5-д орж байсан бол 2000 оноос эдгээрийн оронд үнэт, хагас үнэт чулуу, металл гоёлын зүйлсийн экспорт тодорхой хувийг эзлэх болсон байна. 2005, 2010 он болон 2018 онуудад ч эдгээр 5 нэр төрлийн бүтээгдэхүүнд онцгой өөрчлөлт ороогүй үндсэндээ хувийн жингээр эзэлж буй байр нь солигдох төдий өөрчлөлт орсон гэж хэлж болно.

Экспортын эдгээр гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүнүүд нь үндсэндээ анхан шатны боловсруулалт хийгдсэн уул уурхай, хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд байгаа юм. Тиймээс манай улс орчин үеийн техник технологи ашиглаж үйлдвэрлэсэн, оюуны багтаамж өндөртэй, дэлхийн зах зээлд өрсөлдөхүйц эцсийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх арга хэмжээг яаралтай авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Манай улсын эдийн засагт хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийн болон

байгалийн баялагийн олзворлолт бүхий уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл зонхилж байна. Иймээс Монгол улс ойрын жилүүдэд нэн яаралтай өөрийн улсын брэнд болсон, орчин үеийн стандарт шаардлагыг хангасан эцсийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг эрс нэмэгдүүлж экспортын бүтцийг сайжруулах явдал тулгамдсан чухал асуудал болж байна.

Засгийн Газрын 2007 оны 306 тоот тогтоолоор баталсан “Монгол улсад Үндэсний инновацийн тогтолцоог хөгжүүлэх хөтөлбөр 2008 – 2015” -д “Дэвшилтэт технологийг хөгжүүлэх дэд хөтөлбөр”-ийг баталсан билээ. Энэ хөтөлбөрт “Дэвшилтэт технологийг физик, хими, молекул биологи, электроник зэрэг олон шинжлэх ухааны уулзвар дээр бий болон хөгжиж байгаа нанотехнологи, биотехнологи, мэдээлэл, харилцаа холбооны технологи, сансрын технологи, робот, автоматжуулалтын технологи зэрэг орчин үеийн шинэ чиглэлүүд юм” гэж тодорхойлсон байна. Эдгээрээс манай улсад:

- Биотехнологи;
- Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологи;
- Нано технологи зэрэг орчин үеийн технологиудыг хөгжих боломжтой гэж үзээд тус бүрийн зорилт, хэрэгжүүлэх үе шат, үр дүн, санхүүжилтийн асуудлыг тодорхойлжээ.

Түүнчлэн:

Биотехнологийн гол зорилт:

Биотехнологийн салбарт орчин үеийн биотехнологийн үйлдвэрлэлийг эрчимтэй хөгжүүлж, хүн амын эрүүл мэнд, хүнсний хангамжийг сайжруулан, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, байгаль орчин, уул уурхайн салбарт биотехнологийн ололтыг нэвтрүүлж, бүс нутгийн хэмжээнд өрсөлдөх чадварыг бий болгоно.

Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн гол зорилт:

Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн салбарт судалгаа шинжилгээний чадавхийг сайжруулж, мэдээлэл харилцаа холбооны технологийг оюуны үйлдвэрлэл болгон хөгжүүлнэ.

Нано технологийн гол зорилт:

Нанотехнологийн салбарт шинэ мэдлэг, шинэ арга технологийг хөгжүүлэн технологийн агууламж өндөртэй, аюулгүй нано бүтээгдэхүүнийг гаргаж, үндэсний нано-үйлдвэрлэлийг бий болгоно” гэж заасан байна. Бид улс орны хэмжээнд дээрх тэргүүлэх салбарыг эрчимтэй хөгжүүлэхийн тулд орчин үеийн техник технологийг импортлох, дотооддоо шинжлэх ухааны судалгааг хөгжүүлэх, чадварлаг боловсон хүчнийг бэлтгэхэд зориулж буй хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэхийн зэрэгцээ хөрөнгө оруулалтын үр ашгийг сайжруулах шаардлагатай болж байна.

Манай улсын экспортод гаргаж буй бүтээгдэхүүний технологийн агууламжийн түвшинг авч үзвэл тун хангалтгүй үр дүн харагдаж байна. Түүхий эдийн нөөцийг боловсруулан эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх техник технологийн түвшин хангалтгүй, эдийн засгийн чадавхи сул байгаагаас манай улсын экспортод технологийн багтаамжгүй бүтээгдэхүүн, нам технологит бүтээгдэхүүн дийлэнх хувийг эзэлж байна. Үүнийг технологийн агууламжийн хувиар илэрхийлсэн экспортын бүтцийн дараах үзүүлэлтүүдээс харж болно. (Хүснэгт 3)

Хүснэгт 3. Экспортын бүтэц (технологийн агууламжийн хувиар)

Үзүүлэлтүүд	1999	2000	2001	2002	2003
Технологийн багтаамжгүй бүтээгдэхүүн	41.72	45.03	46.81	45.26	44.93
Нам технологит бүтээгдэхүүн	53.98	52.87	50.89	53.44	52.77
Дундаж нам технологит бүтээгдэхүүн	1.8	1.4	1.0	0.8	1.5
Дундаж өндөр технологит бүтээгдэхүүн	2.4	0.4	1.3	0.5	0.8
Өндөр технологит бүтээгдэхүүн	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0
Нийт экспорт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Эх сурвалж: Монгол улсын шинжлэх ухаан технологийн салбарын нэгдсэн үнэлгээ БСШУЯ, УБ, 2006.

Хүснэгт 3.-ын үргэлжлэл Экспортын бүтэц
(технологийн агууламжийн хувиар)

Үзүүлэлтүүд	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Технологийн багтаамжгүй бүтээгдэхүүн	61.63	69.1	83.22	90.18	89.92	82.66	83.64	83.25	85.25
Нам технологит бүтээгдэхүүн	34.54	28.61	15.12	8.64	9.11	15.16	13.80	15.1	12.85
Дундаж нам технологит бүтээгдэхүүн	1.0	0.97	0.81	0.56	0.49	0.57	0.86	0.65	0.55
Дундаж өндөр технологит бүтээгдэхүүн	2.69	1.27	0.8	0.48	0.56	1.57	1.63	1.54	1.21

Өндөр технологит бүтээгдэхүүн	0.14	0.04	0.02	0.12	0.02	0.04	0.06	0.05	0.05
Нийт экспорт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Эх сурвалж: Аж үйлдвэрийн яам. СБТГ. УБ. 2015,
статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан

Дээрх хүснэгтээс үзвэл манай улсын экспортын бүтээгдэхүүний дийлэнх хэсэг буюу 95 – 98 орчим хувийг технологийн багтаамжгүй буюу нам технологит бүтээгдэхүүн эзэлж байна. Өөрөөр хэлбэл манай улс үндсэндээ ямар нэг боловсруулалт хийгээгүй түүхий эдийг экспортод гаргаж байна гэсэн үг юм. Тиймээс бид шинжлэх ухааны багтаамж бүхий эдийн засгийн салбарыг хөгжүүлэх бааз суурь болсон аж үйлдвэрийн шинэ техник технологи, инновацийг үйлдвэрлэлд нэвтрүүлэх, дэмжих чиглэлээр ирээдүйг харсан, цэгцтэй бодлого, хөтөлбөр боловсруулж ажиллах шаардлагатай байна.

Манай улсын инновацийн хөгжлийн өнөөгийн байдлыг тоймлон авч үзвэл:

- Инновацийн далайцтай бодлого байхгүй;
- Үндэсний инновацийн оновчтой тогтолцоо, механизм бүрдээгүй;
- Инновацийн хэрэгжилтийн үр дүн хангалтгүй;
- Хувийн хэвшлийн инновацийн потенциал сул;
- Шинжлэх ухаан-Боловсрол-Бизнесийн үйл ажиллагааны уялдаа холбоо сул, хамтын ажиллагаа хангалтгүй;
- Инновацийн санхүүжилтийн эх үүсвэр, хөрөнгө дутмаг зэргээр товч тодорхойлж болно.

Тиймээс бид юуны өмнө:

- Улсын хэмжээнд инновацийн үйл ажиллагаан дахь бэрхшээлүүдийг тодорхойлох;
- Инновацийн талаарх төр засгийн дэмжлэг, үүрэг функц, механизмыг тодорхойлох;
- Хөрөнгө оруулалтын төсөл ба эрдэм шинжилгээ - судалгааны хэрэгцээ, тэдгээрийн хоорондын холбоо хамаарлыг сайжруулах;
- Улсын төсвөөс санхүүжүүлсэн эрдэм шинжилгээний төслүүдийг үйлдвэрлэлд шууд нэвтрүүлэх, шалгуур үзүүлэлтүүдийг боловсронгуй болгох, төслийн үр ашгийг бодитойгоор үнэлэх;
- Томоохон аж ахуйн нэгж, пүүс компаниудын эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлыг дэмжих, урамшуулах зэрэг ажлуудыг нэн яаралтай хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Манай улс зах зээлийн эдийн засагт шилжиж эхэлснээс хойш хэсэг хугацаанд шинжлэх ухаан техник, технологийн судалгаа шинжилгээний ажил зогсонги байдалд орсон гэж хэлж болно. Манай пүүс, компаниуд санхүүгийн хувьд бэхжиж чадаагүй, эдийн засгийн чадавхи харьцангуй сул байгаа тул инновацийн үйл ажиллагаанд хөрөнгө оруулахаас илүүтэйгээр анхдагч капиталыг бүрдүүлэх, капиталын хуримталлыг буй болгохыг сонирхож байгаа юм.

Нөгөө талаас эрдэм шинжилгээ судалгааны ажлыг зөвхөн их сургууль, эрдэм шинжилгээний хүрээлэнгүүдэд хариуцуулж тэдгээрийг улсын төсвөөс санхүүжүүлэх нь үр ашиг багатай болох нь харагдаж байна. Тиймээс ялангуяа томоохон пүүс компаниудын инновацийн үйл ажиллагааг дэмжих, тэдгээрийн эрдэм шинжилгээ, судалгаа боловсруулалтын ажлыг нэмэгдүүлэхтэй холбогдсон хөрөнгө оруулалтыг урамшуулах, эдгээртэй холбогдсон эдийн засгийн хөшүүргийг Засгийн газрын зүгээс оновчтой ашиглах шаардлагатай байна.

Түүнээс гадна эдийн засгийн өрсөлдөөний орчин бүрдээгүй нь инновацийн үйл явцын идэвхжилтэнд сөрөг нөлөө үзүүлж байна. Ганц нэг пүүс компани монополь байдлаар ажиллах биш, зах зээл дээр ижил төрлийн олон пүүс компаниуд үйлдвэрлэлийн техник, технологийг боловсронгуй болгож, бүтээгдэхүүний өртөг зардлыг хямдруулж, чанарыг сайжруулан өрсөлдөх нөхцлийг бий болгох шаардлагатай байгаа юм.

Дүгнэлт

Улс орныхоо эдийн засгийн бүтцийг яаралтай өөрчилж, экспортыг нэмэгдүүлэх, оюуны багтаамжтай үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхийн тулд манай төр засгийн зүгээс юуны өмнө дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай гэж үзэж байна. Үүнд:

- Дунд ба урт хугацааны хэтийн төлөвтэй шинжлэх ухаан техникийн дэвшил, инновацийн чиглэлтэй, ирээдүйтэй салбар, үйлдвэрлэлийг нарийвчлан тодорхойлох, эрдэм шинжилгээ, судалгааны салбарт, ялангуяа үндэсний чадварлаг боловсон хүчнийг бэлтгэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх;
- Эрүүлийг хамгаалах, анагаах ухаан, хүнсний аж үйлдвэр, мал аж ахуй—газар тариалан зэрэг улс орны үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, аж ахуйн уламжлалт хэвшлийг хадгалах, хөгжүүлэхэд чиглэгдсэн биотехнологийн судалгааг эрчимжүүлэх;
- Орчин үеийн аж үйлдвэрийн парк, технологийн төвүүдийг байгуулах, түүнд тулгуурлан байгаль цаг уурын шинэ нөхцөлд тохирсон эдийн засгийн салбаруудыг хөгжүүлэх, хөрөнгө оруулалтыг орчин үеийн техник

технологи бүхий жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг эрчимтэй хөгжүүлэхэд чиглүүлэх;

- Дэвшилтэт технологийг хөгжүүлэхтэй холбогдсон хөрөнгө оруулалтыг эрс нэмэгдүүлэх;
- Суурь болон хавсарга судалгааг гүйцэтгэж байгаа эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллага ба төвүүд, эрдэмтдийн судалгааны үр дүнг томоохон пүүс компаниудын судалгаа, боловсруулалтын ажилтай уялдуулах, хамтарсан судалгааг дэмжих, үйлдвэрлэлд шууд нэвтрүүлэх арга замыг тодорхойлох зэрэг болно.

Ашигласан материал

1. Монгол улсын статистикийн эмхтгэл 2017, УБ. 2018.
2. Монгол улс зах зээлд статистикийн эмхтгэл 1989 – 2002, УБ, 2003.
3. Монгол улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн судалгаа. УБ, 2000.
4. Монгол улсын шинжлэх ухаан технологийн салбарын нэгдсэн үнэлгээ БСШУЯ, УБ, 2006.
5. Монгол улсад Үндэсний инновацийн тогтолцоог хөгжүүлэх хөтөлбөр 2008 – 2015.
6. Аж үйлдвэрийн яам. СБТГ. УБ. 2015.
7. http://www.1212.mn/tables.aspx?tbl_id=DT_NSO_1100_001V1&AJ01_select_all=0&AJ01SingleSelect=_101_102_103&YearM_select_all=0&YearMSingleSelect=_201809_201012&viewtype=table
8. Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан
9. https://www.1212.mn/stat.aspx?LIST_ID=976_L09_1 Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан